

»Pregledi«, »Saopćenja«; v. u tom broju »Uvođenje rubrika i neke upute suradnicima«, 1602—1604). U dosadašnjim svescima ima takvih saopćenja, iz pera arhivista ili drugih istraživača: K. Firinger (Historijski arhiv u Osijeku), Građansko streljačko društvo Osijek 1784, *Povijest sporta* 1, 1970; K. Pál (Istorijski arhiv u Senti), Sportske društvene organizacije 1867—1896, prema podacima u arhivima NR Mađarske, *PS*, 4, 1974; M. Leich mlađi (Čakovec), Dokumenti iz Mađarskog državnog arhiva o sportskom životu u Hrvatskoj u razdoblju 1888—1895, *PS*, 8, 1971; Ž. Radan (Zagreb), Zbirka pravila gimnastičkih i sportskih organizacija od 1861. do 1914. u Arhivu Hrvatske, *PS*, 16, 1973. Isto tako dolazi u obzir objavljivanje zbirki regesta ili samih dokumenata. Dobrodošle su i tematske obrade građe, kombiniranjem arhivskih i drugih izvora (dobar primjer: K. Pál, Podaci za istorijat sportova Potisja do 1918. godine, *PS*, 10, 1972).

c) Posebno još predlažemo da se u djelatnosti na području određenog arhiva radi i na evidentiranju različitih imalaca građe izvan arhiva (pojedinci, organizacije) i poduzimaju druge potrebne mjere za očuvanje takve građe.

Vjerujemo da će ove i druge mogućnosti suradnje pridonijeti da se povijest sporta razvija kao jedna od sastavnica naše historiografije.

*Glavni i odgovorni urednik
časopisa »Povijest sporta«
Franjo Frntić*

IZVJEŠTAJ

O MEĐUNARODNOM SEMINARU ZA PRIMJENU AUTOMATSKE (ELEKTRONSKE) OBRADU PODATAKA (AOP) U ARHIVIMA

Seminar je održan u White House, u studijskom centru sveučilišta u Sussexu u Engleskoj, od 26. do 31. kolovoza 1974. g., pod pokroviteljstvom UNESCO-a. Dok je UNESCO osigurao financijska sredstva za održavanje tog seminara, dotle su arhivisti iz Record Public Officea iz Londona ponijeli glavni teret organizacijskih i drugih pripremnih radova u vezi s održavanjem tog seminara.

Inicijativa da se pokrene održavanje takvog, a možda i sličnih seminara u budućnosti dana je još 1971. godine na zasjedanju Table ronde des archives u Bonnu, gdje je bilo govora i o upotrebi automatske obrade podataka u okviru informacija i dokumentacije u arhivima.

Na seminaru su sudjelovali, odnosno prisustvovali su mu stručnjaci iz 25 zemalja sa svih kontinenata, s veoma živim interesom, budući da je to bio prvi takav sastanak arhivista na međunarodnoj razini, u vezi s tom temom. Među predavačima našlo se i nekoliko predstavnika bibliotечnih i univerzitetskih centara iz same Engleske, tako da su i oni doprinijeli širem sagledavanju raznih organizacijskih ali i posve tehničkih problema iz te problematike.

Seminaru je također prisustvovao i po jedan predstavnik UNESCO-a i Međunarodnog savjeta arhiva.

Prema sastavu predavača, koji su svi bili iz razvijenih zemalja Evrope i Amerike, vidimo da je praktična upotreba elektronskih strojeva za obradu podataka u arhivima za sada ograničena na uzak krug razvijenih zemalja,

premda su mnogi diskutanti upravo iz tih zemalja naglašavali da i kod njih postoje velike zapreke uvođenju nove tehnike u arhivima, te misle da će u nerazvijenim zemljama možda prije doći do masovnije upotrebe elektronskih računara u arhivima. Kao glavni razlog, takvoj pojavi, tj. slobodnijem pristupu toj tehnici u nerazvijenim zemljama, navodi se da te zemlje nisu opterećene u tolikoj mjeri tradicionalnim, pomalo konzervativnim pristupom izradi informativnih pomagala i drugih načina upotrebe AOP u arhivima, kao što je većim dijelom slučaj u najrazvijenijim zemljama. Tamo se konzervativniji krugovi i dalje opiru uvođenju nove tehnike, negdje jednostavno iz neke inercije i navike rada s klasičnim pomagalima, i u izradi i u primjeni, dok se drugdje navode i ekonomski pokazatelji po kojima se vidi da je nova tehnika još uvijek i skupa i neracionalna, barem u nekim svojim zahvatima. Tako se često navodilo da u Engleskoj, gdje je u nekim arhivskim ustanovama već uvedena elektronska obrada podataka, još uvijek postoji u mnogim sredinama i arhivskim i sveučilišnim, određen otpor uvođenju elektronske tehnike u druge faze rada, dok bi oni koji neposredno rade u tim arhivima u posebnim odjelima na elektronskoj obradi podataka svakako proširili svoj djelokrug rada i na druge faze rada u arhivima. Poteškoće uvođenja AOP u arhivima postoje tako na obje strane. S jedne strane nerazvijene zemlje teško dolaze do složene elektronske tehnike i do najsuvremenijih takvih strojeva. Veliku im poteškoću čini i to što tehnika na tom području silno napreduje i neposredni noviteti poskupljuju uvođenje elektronske tehnike u arhive, koji ipak svugdje na svijetu raspolazu s određenim ograničenim sredstvima. Kod nerazvijenih postoji veća želja i živi interes za uvođenjem nove tehnike u arhive, ali su znatno manje njihove tehničke i financijske mogućnosti. Jednako im je teško i pitanje specijalno obrazovanog kadra koji bi rukovao tom elektronskom tehnikom. Zbog toga su veoma zainteresirani ne samo za održavanje kraćih općinformativnih seminara, kursova i predavanja o uvođenju i radu s novom tehnikom u arhivima nego se još više zanimaju i za održavanje studija, duljeg i bolje organiziranog. Iskazali su interes za mogućnosti slanja svojih arhivista na potpuno doškovanje kako bi se osposobili da u svojim arhivima i praktično rade s novom tehnikom.

U razvijenim industrijskim zemljama radi se doduše o nešto drugačijoj problematici. Tako u njima nema toliko problema ni s pristupačnošću elektronske opreme (»hardware«), niti toliko oskudijejavaju kadrom, iako i u jednom i u drugom pogledu nisu zadovoljni i teže k znatno većem udjelu elektronike u arhivima nego što im je to za sada bilo moguće. Osim toga, razvijene zemlje imaju već jako dobro organizirane sveučilišne i administrativne centre, s mnogo izvrsnog iskustva u radu s elektronskom opremom, a i u radu na mašinskoj pripremi podataka za elektronsku obradu, što je također povezano s posebnom opremom (»software«). U diskusijama na seminaru mnogo se govorilo o racionalizaciji tih akcija, i problem racionalne organizacije i dobrih pripremnih radova bio je čak jedna od glavnih tema nekoliko predavanja, od kojih je jedno održao dugogodišnji stručnjak za primjenu elektronike u arhivima pri Public Record Officeu, Lionel Bell (koji je ujedno bio i glavni organizator samog seminara), dok je drugo takvo predavanje s mnoštvom veoma oštroumnih i kritičkih primjedbi na planove i projekte arhiva u tom pravcu održala E. D. Barraclough s Newcastle sveučilišta, koja je upravo i zadužena u tom izvrsno organiziranom sveučilišnom kompjuterskom centru za koordinaciju rada sa samim arhivima, odnosno s onim odjelima u tim arhivima u kojima se izrađuju glavni projekti za primjenu AOP. Ta dva predavanja, održana u završnim danima seminara, dala su i zaključnu analizu ekonomičnosti i u krajnjoj liniji stvarnih i realnih mogućnosti primjene AOP u arhivima, barem u Engleskoj, a svakako su ukazala i na perspektive za rad u arhivima u budućnosti, kako u samoj Engleskoj, tako i u svijetu uopće. Dok su se ostali predavači (iz SAD, Kanade,

Engleske, Belgije, Zap. Njemačke, Italije i Mađarske) zadržali uglavnom na detaljnijim pa i tehničkim objašnjenjima kompjuterskih sistema kojima se arhivi u njihovim zemljama praktički koriste, bilo u trajnim, bilo samo u eksperimentalnim zahvatima i radovima, dotle su se neki od posljednjih predavača, među njima i ova dva spomenuta, zadržali u prvom redu na općem stanju mogućnosti i na tehničkim organizacijskim pa i financijskim aspektima mogućnosti primjene ADP u arhivima, više nego na pojedinim konkretnim sistemima.

Američki arhivisti iznijeli su svoja iskustva u pogledu indeksiranja arhivskog materijala, pri čemu su se, kako kažu, najviše koristili iskustvima koja su ranije od arhiva sticale knjižnice na svojim fondovima. Kako god bio materijal kojim rade arhivisti različit od materijala kojim su radili bibliotekari, ipak su opažene i mnoge dodirne točke, koje su se pri automatskoj obradi mogle iskoristiti. U prvom redu različitost je uzrokovala da su se arhivisti teško odlučivali na primjene automatske obrade u arhivima jer su imali osjećaj da je arhivski materijal po prirodi tako raznolik i različit od drugih materijala kojima su radili tehničari, znanstvenici pa i bibliotekari da se dugo nisu usudili preuzeti rizik takvog rada u arhivima. Međutim, iskustva traženja pa i lutanja na koja su naišli upravo bibliotekari obrađujući i neke vrste materijala koje su bile slične arhivskim materijalima, kao rukopisi, zatim referati i elaborati, s kojima su se u posljednjim godinama bibliotekari počeli sve češće susretati, potakli su i arhiviste da se upuste u početne, eksperimentalne faze rada na tom području. Tako je došlo do prvih eksperimenata u upotrebi AOP u arhivima u Washingtonu i drugdje u SAD. Uzeti su u obradu u prvom redu takvi najvažniji materijali koji su već po svojoj izuzetnoj vrijednosti i po svojoj relativno čestoj upotrebi, od strane istraživača i drugih opravdavali dosta visoke troškove koštanja takve obrade. I ovdje je ta obrada tekla u dvije faze: početnu, pripremnu fazu, u kojoj se najprije izrađuju materijali koji će se dati na automatsku obradu, a zahtijevaju određenu preradu onih evidencija, regesta, inventara i sl. čime do sada raspolažu arhivisti. Druga je faza bilo automatsko indeksiranje, koje je trebalo omogućiti čitav niz informacija koje bi se na klasičan način teško mogle dobiti u kratko vrijeme, bez duljeg studija, odnosno duljeg rada na njihovu dobivanju. Uzeti su u obradu među ostalim spisi najranijih kongresa SAD. Međutim, ipak taj rad nije do danas priveden do kraja. Nakon određenog broja dokumenata obrada ipak nije prešla eksperimentalnu fazu jer nije zadovoljavala brzina pripremanja materijala za AOP.

Takav složeni način indeksiranja u kojemu se željelo postići i predmetno indeksiranje velikog broja dokumenata (preko 100.000) koji su zahtjevali složen prethodni rad na njihovoj pripremi, nije mogla tako brzo biti obavljena i smatra se da je ta faza danas još teško dokučiva i teško primjenjiva za trajni rad. Međutim, ipak su dragocjena iskustva koja su se tom prilikom dobila. Jedno od najvažnijih iako naizgled vrlo jednostavno jest iskustvo da se ne može za tako velik broj dokumenata očekivati da će se za svaki dokument moći uzeti u obradu velik broj pojmova, odnosno predmeta, datuma, naziva mjesta, imena osoba i sl. Obrnuto, čim je ukupan broj datih informacija u kompjuter bio smanjen, obrada je odmah postala mogućom i proces je tekao na zadovoljavajući način, te je bila postignuta i zadovoljavajuća brzina toka obrade.

Pokazalo se, dakle, veoma važnim dati odmah na početku obrade točno određeni broj podataka s kojima će se u sistemu raditi, tako da kasnije varijacije, odnosno promjene u datim količinama informacija, ne zaustavljaju osnovni tok i brzinu rada cjelokupnog sistema. Treba se, ukratko, zadovoljiti takvim rezultatima koji su se u praksi pokazali realnim i ostvarivim. S druge strane, neke jednostavnije operacije s manjim brojem podataka i sa skromnijim zahtjevima s obzirom na vrstu posla uspješno su bile provođene i na

korist istraživača, odnosno drugih korisnika, i na korist arhiva, odnosno, knjižnica, tzv. predsjedničkih biblioteka, u kojima su se takvi sistemi primjenjivali.

U toku tih radova, odnosno, eksperimenata, bio je upotrijebljen sistem obrade podataka pod nazivom SPINDEX, koji je već prije primjenjivala Kongresna biblioteka (SPINDEX = selektivni permutacijski indeks) i koji se razvio u biblioteci na temelju adaptacije materijala IBM KWIC* software.

*ARCAIC sistem, primijenjen u »East Sussex Record Office«
(u arhivu grofovije EAST SUSSEX)*

Ovaj je sistem prikazao arhivist S. C. Newton iz arhiva East Sussex.

Ovdje se radi o jednom relativno manjem arhivu, čija su iskustva zanimljiva jer sredstva koja je arhiv bio odredio za kompjuterizaciju nisu bila velika, kadar arhiva također nije bio pripremljen, a potrebe službe iziskivale su da se neophodno nešto mora poduzeti budući da se postojeći kadar nije mogao povećavati iako je opseg poslova, zbog novonadošle građe i zbog povećanog broja korisnika, veoma narastao.

Projekt je zanimljiv i zbog toga što je karakterističan za razvoj kompjuterizacije u arhivima, koji u pravilu nemaju svoja iskustva, nego preuzimaju tuđa, nemaju svoj program, nego obično započnu adaptiranjem tuđeg programa, pa je tako i ovaj također nastao adaptacijom jednog bibliotечноg programa.

Englezi i Škoti rade po sistemu PROSPEC (djelomično je obrađen u njihovoj stručnoj literaturi: »Journal of the Society of Archivists«). Radi se isključivo o obradi novih i najnovijih spisa koji su već po formatu i drugim standardima pripremljeni za takvu obradu. Za obradu novijih spisa Foreign Officea predstoji im još veliki rad na pripremi, koji je u toku. Zapaženi su veliki problemi standardizacije riječi i pojmova. Suradnja s univerzitetским računarskim centrom u Newcastleu je odlična. Dakle, izrađuju neke vrste specijaliziranih regesta za kompjuter, i to samo za najvažnije serije spisa. Osim toga, primjenjuje se AOP pri kontroli materijala za čitaonicu i čitače (za oko 500 čitača dnevno).

Iz Belgije je održao referat Jean Pieyns, arhivist, specijalist za AOP. On je iznio da je suradnja s Univerzitetским računarskim centrom u Liegeu odlična. Obradili su Notarske spise (1551—1744. god.), kojih imaju u ogromnoj količini. Vrijeme obradbe je 6 mjeseci, a rezultat su 4 knjige analitičkog inventara, s indeksima stvari, pojmova, vremena, mjesta i osoba.

Ostali arhivisti na seminaru ovaj su rad vrlo dobro primili kao uspješan manji zadatak, dobro organiziran i izvršen.

Iz Italije je dr. Mariani izvijestila o eksperimentu sa Siemensovим sistemom Golem u filološkim istraživanjima. Ta su istraživanja bila finansijski potpomognuta, tj. rađena su po narudžbi — ali u sklopu rada Središnjeg državnog arhiva (u Rimu).

Obrada je uključivala izbacivanje svih riječi iz konteksta, njihovu učestalost — i s tim u vezi sintaktička i leksikološka zapažanja, odnosno istraživanja.

Kritika je bila vrlo nepovoljna, gotovo kao primjer rasipanja novca, te je izazvalo opće čuđenje zašto bi arhivi vršili filološka istraživanja.

Konačna ocjena tog eksperimenta od strane većine arhivista: vrlo skup i neracionalan eksperiment (obrađeno je samo 250 isprava).

* — Kratica KWIC, znači ključna-riječ-u-kontekstu: »key-word-in-context«; to je sistem indeksiranja gdje ključna riječ iz konteksta, u rečenici, prilikom automatske obrade dolazi u predmetnom indeksu koji se izrađuje.

Iz Mađarske je izvijestio dr. Borsa o jednom njihovom manjem pothvatu na poluautomatskoj obradi podataka. To je zapravo samo eksperiment s *rubno* bušenim karticama za 50 povelja iz zbirke diploma po raznim kriterijima. U obradu su uzeti podaci o izdavaču povelje o datumu izdavanja povelje, signaturi i redni broj, te su prema tome dobili nekoliko lista s abecednim, odnosno kronološkim poretkom tih podataka.

Inače za sada nemaju mogućnosti za veće akcije na području AOP, pa se zadovoljavaju ovakvim manjim više teoretskim nego praktičnim eksperimentima, prate literaturu, ali nemaju ni u perspektivi izradu nekog većeg projekta.

Iz Zapadne Njemačke izvijestio je o radu sa *Siemensovim sistemom Golem* arhivist iz Bundesarchiva u Koblenzu dr. W. Buchmann. Ta oprema je u službi njemačkih državnih ministarstava vlade u Bonnu, koja je daje Arhivu u Koblenzu na manje-više besplatnu upotrebu. Obrada je dosta skupa i za sada nije previše uspješna. Rezultati su u eksperimentalnom i radnom pogledu zadovoljavajući, ali se s njima još postupa s velikim oprezom. Obradivana su među ostalim imena osoba i godine službe njemačkih vojnika u zarobljeništvu u 2. svjetskom ratu. Takvih zahtjeva imaju jako mnogo, pa im se isplatilo izvršiti AOP.

Inače se u Saveznom arhivu u Koblenzu jedna manja radna jedinica stalno bavi takvim poslovima, vrši razna manja eksperimentalna istraživanja u okviru »on line« dijaloza sa spomenutim kompjuterskim centrom u Bonnu.

Od drugih, većih i značajnijih sistema koji su u praktičnoj upotrebi u pojedinim zemljama treba posebno istaknuti sistem *RECORDEX*, koji je u duljoj upotrebi u državnom arhivu Kanade u Ottawi i o čijem je radu opširno izvijestio arhivist M. Carroll, koji je ujedno i rukovodilac odjela za AOP u arhivu u Ottawi.

Taj sistem nisu još potpuno prihvatili svi arhivi u Kanadi, te se još ne može govoriti ni o potpunoj standardizaciji administracije koja bi bila tom sistemu prilagođena. Pogotovo to vrijedi za još veliku šarolikost standarda i formata u privatnim poduzećima, ali se i državni aparat zbog određene ustaljene i konzervativne birokracije opire takvom ujednačavanju tipova akata, što bi inače veoma olakšalo rad arhivima na automatskoj obradi spisa i omogućilo im bržu i potpuniju kontrolu nad ogromnim masama dokumenata koje dolaze sada u arhive.

Sistem *RECORDEX*, iako je zapravo i taj sistem tek u eksperimentalnoj fazi, ipak predstavlja velik korak naprijed na upotrebi AOP u arhivima. Osnovna prednost mu je velika fleksibilnost, mogućnost da obrađuje velik broj podataka s nekoliko tisuća znakova u toku jedne obrade, a osim toga nije vezan na neki previše ustaljeni i točno određeni redoslijed kojim se podaci stavljaju u kompjuter za obradu, već se taj redoslijed može i dosta slobodno, prema potrebi mijenjati.

Smatra se da je taj sistem, barem prema kanadskim mjerilima, relativno i dosta jeftin, te se cijena koštanja pojedinih faza obrade smatra ekonomski opravdanom, što je veoma važan element pri projektiranju takvih sistema, te se takve cijene u projektima uvijek i navode, s oznakom godine u kojoj su te cijene kalkulirane, jer se inflacijske tendencije i na tom području i te kako osjećaju, usprkos tome što stalni napredak tehnike omogućuje i određeno pojeftinjenje troškova za AOP u cjelini.

U toku su, međutim, stalni eksperimenti s novim varijantama starih sistema, koji tako promijenjeni pod novim imenom pružaju nove mogućnosti za primjenu AOP u arhivima. Potrebno je stoga, a to je u mnogim izlaganjima naglašeno, neprestano pratiti dinamičan razvoj na tom području, znanstvenu djelatnost u okviru informatike općenito i primjenu AOP u arhivima posebno. M. Carroll je kasnije u diskusiji posebno naglasio kako osobno smatra da će se modifikacije sistema *MARC* koji je do sada veoma uspješno primjenjivan u biblioteci američkog kongresa u Washingtonu, pokazati kao

najuspješnije i tehnički najprilagodljivije za specifične potrebe u primjeni AOP u arhivima u svijetu.

Izvjestitelji iz nekih drugih zemalja Evrope (Francuske, Njemačke Demokratske Republike i SSSR) dali su samo opće podatke o stanju informatike i upotrebe AOP u arhivima u njihovim zemljama. Smatraju da je upotreba AOP u arhivima općenito moguća samo za nove, odnosno najnovije spise, dok se za spise starije građe, tj. za one spise koji nisu standardizirani za automatsku obradu smatra da je njihova obrada još u posve eksperimentalnoj fazi, te da dosadašnja informativna pomagala uglavnom dostaju za njihovo upoznavanje i obradu. Svi oni navode da se u njihovim zemljama manje-više vrše pojedini eksperimenti, da su ponegdje izrađeni, odnosno da su u toku izrade pojedini projekti, ali iako je i u njihovim zemljama informatika dobro razvijena, ipak se u njihovim arhivima još ne radi mnogo na praktičnoj primjeni AOP.

Ni kod njih ni kod izvjestitelja i referenata iz drugih zemalja još se ne govori o praktičnoj izradi jednog općeg tezaurusa za arhivsku građu, već se smatra da je to stvar dalje budućnosti, zbog teškoća na koje se u tom poslu nailazi, uglavnom zbog velike raznovrsnosti arhivskog materijala.

Izvjestitelji iz nekih nerazvijenih zemalja Afrike i Azije (Obala Slonove kosti, Gana, Nigerija, Indonezija i dr.) dali su neke opće osnovne informacije o arhivskoj službi u njihovim zemljama i posebno o primjeni AOP u njihovim arhivima tamo gdje je ima (Obala Slonove kosti). Oni su veoma zainteresirani za primjenu AOP u arhivima, osobito za najnovije spise, na čemu su i postignuti neki rezultati, iako se još ne može govoriti o općoj upotrebi AOP u njihovim arhivima, te većina tih zemalja nema uopće potrebnih kadrova za takvu obradu.

Na kraju seminara održali su nekoliko veoma vrijednih predavanja stručnjaci s područja bibliotekarstva i informatike, koji su ujedno i posebno izgrađeni stručnjaci za primjenu AOP u bibliotekarstvu. Tako je poznati teoretičar i pisac mnogih radova s područja informatike prof. B. C. Vickery održao jedno opće informativno predavanje o sistematizaciji informacija i posebno o kruženju informacija među većim brojem korisnika. Naglasio je potrebu povezivanja biblioteka onih manjih, iz manjih mjesta, s onim najvećim, s najopsežnijim knjižnim i rukopisnim fondovima u velikim centrima, ali je i on naglasio da se usprkos velikom napretku znanosti informatike još ne može govoriti o općem povezivanju biblioteka ni u jednoj zemlji u jedan potpuni sistem. O tome je naročito govorio jedan drugi bibliotekar, R. Duchesne iz najveće britanske biblioteke — British Library. On je dosta oštro povrgao kritici prije nekoliko godina dosta rašireno i popularno mišljenje nekih stručnjaka s područja informacijskih znanosti o brzom i suverenom povezivanju svih biblioteka i njima sličnih institucija (nije jasno da li su tu mislili i na sve arhivske ustanove u svijetu) u jedan divovski potpuni sistem svjetskih informacija. U tom idealnom sistemu trebale bi informacije kolati nevjerojatnim brzinama s jednog kontinenta na drugi, dakako s potpunom primjenom automatizacije povezanih centara, s ogromnim brojem tzv. kompjutorskih terminala, koji bi praktički trebali omogućiti svakom stručnom i znanstvenom radniku na globusu da bez gubljenja vremena, u svojoj radnoj sobi na ekranu, dobije vjerni snimak bilo kojeg teksta iz tog sistema. Takav se sistem, međutim, danas smatra još prilično dalekom stvarnošću, ako ne i potpunom utopijom.

Duchesne je posebno naglasio, a to je ilustrirao i nekim brojčanim pokazateljima, da ni Kongresna biblioteka u Washingtonu još nije ni blizu završetka potpune automatizacije podataka o svojim fondovima, što je inače imala u planu da bude upravo ovih godina završeno. Međutim, on s druge strane nije nikako mislio umanjiti značenje i važnost primjene AOP u što većem broju biblioteka, pogotovo onih najvećih, premda je danas jasno da je to i za najbolje financirane biblioteke velik, težak i skup posao. Zato i on

stavlja težište takvih programa na najveću moguću racionalizaciju svake faze rada u provođenju kompjuterizacije u bibliotekama, te i on kao i drugi diskutanti tom ekonomskom faktoru daje veliku važnost, u okviru općih mogućnosti provedbe praktične primjene AOP. U diskusiji je zatim naglašeno da su ipak biblioteke u povoljnijem položaju, u prvom redu zato jer su prve korake na primjeni AOP u bibliotekama počeli stručnjaci za informatiku s područja prirodnih znanosti, fizike, medicine i drugi koji su imali i dosta sredstava, a ujedno i dovoljno dobro obrazovanih kadrova, koji su mogli relativno dosta brzo automatizirati neke manje specijalizirane bibliotečne centre s područja tih znanosti. Dakako, arhivi su već sada zaostali u tom razvoju primjene AOP, te je potrebno, pogotovu u onim sredinama gdje su ta iskustva tek u svojim počecima, učiniti velik napor da se taj svjetski razvoj dostigne. Tu su svakako dragocjena iskustva onih koji se već preko jedan decenij bave tim problemima, osobito uspješnom organizacijom takvog rada, što je naglasio engleski referent L. Bell, koji se i sam bavi primjenom AOP u arhivima već preko deset godina. Ta tema organizacije rada na primjeni AOP, bila je najviše prisutna i u vježbama, u kojima su sudjelovali svi polaznici seminara, tj. u tzv. radu na projektiranju određenog sistema AOP u nekim zadanim konkretnim uvjetima («project work»). I tu je princip racionalizacije stvarnih mogućnosti došao najviše do izražaja kad se govorilo o mogućnostima primjene automatizacije u arhivima, te je naglašeno da takvi projekti ne mogu obuhvatiti beskonačno ili neodređeno velik broj dokumenata, odnosno podataka o njima, već da se i tu treba realno postaviti u okvire stvarnih mogućnosti i tehnički se ograničiti na ne prevelike projekte, jer se pokazalo da ni tehnički najrazvijenije zemlje nisu za sada u stanju u potpunosti ostvariti automatizaciju ni na drugim, propulzivnijim i bolje opremljenim područjima znanosti nego što su arhivi, koji su opterećeni ogromnim brojem informacija i dokumenata, a slabije su, svagdje u svijetu, opskrbljeni materijalnim sredstvima, opremom i kadrovima.

Na kraju seminara dogovoreno je da će svi radovi i diskusija biti objavljeni u posebnom svesku ili svescima, već prema opsegu tekstova i prema tehničkim mogućnostima engleskih arhivista, koji su i taj zadatak preuzeli na sebe te obećali da će ti radovi izaći početkom 1975. godine. Tada će također biti moguće dati i potpunije preglede pojedinih sistema za AOP sa svim tabelama i vrlo zanimljivim priložima, koji će moći zaista temeljito ilustrirati današnje stanje na primjeni AOP u arhivima u svijetu.*

* Kad je već krajem 1975. god. ovaj Svezak Arhivskog vjesnika bio u tisku, izašla je i spomenuta publikacija u izdanju Public Record Officea u Londonu, pod naslovom: «Proceedings of an International Seminar on Automatic Data Processing in Archives» (Editors: Lionel Bell and Michael Roper).

M. Pandžić

DESETI KONGRES DRUŠTVA CRKVENIH ARHIVISTA (ASSOCIAZIONE ARCHIVISTICA ECCLESIASTICA) 16. do 19. RUJNA 1974. U MILANU

Deseti kongres društva ASSOCIAZIONE ARCHIVISTICA ECCLESIASTICA održan je od 16. do 19. rujna 1974. u zgradi starog sjemeništa sv. Karla na Corso Venezia. Svečano je otvoren u dvorani Katoličkog sveučilišta (L'Università Cattolica) u Milanu uz pozdravne govore zastupnika milanskog nadbiskupa kardinala i prorektora Katoličkog sveučilišta prof. Romanija. U nastupnom govoru prof. Giulio Battelli, profesor Rimskog sveučilišta i poznati stručnjak za paleografiju, govorio je o temi kongresa: »Istraživanje crkvenih